
Уладзімір Сьцяпан

...Бацькавы: кепка,
шалік, паліто... Яшчэ
пахнуць тытунём...

Бацька і Барселона

Аповесць

*На той бок ракі
перакідаць каменьчык
бацька навучыў.*

Бацьку прысьніў аднойчы, хоць згадаю яго ледзь ні штодня. Сон быў кароткі. Тры імгненьні. Па-кіношнаму — адзін ня надта доўгі план. Але ў маіх снах выява аб'ёмная, стэрэаскапічная, і адразу бачу ўсё: і здалёк, і зблізку, нават зверху.

Бацька быў па-моднаму, прыгожа апрануты. У жыцьці ён так не апранаўся аніколі. Ён ня вымавіў нават слова. Стаяў і глядзеў. Так стаіць чалавек, які ўпэўнены — побач анікога, ён сам-насам. Твар, вочы такія, быццам ён у лесе, пад высокімі соснамі, ці ў чыстым полі, дзе апроч даля-

гляду, травы пад нагамі ды неба над галавой ніводнай жывой душы.

Першае, што мяне ўразіла — модная вопратка, а другое — месца, краявід нетутэйшы. Месца пазнаў імгненна. Барселона, вiа Грацыя, вітрына кніжнай крамы. Бацька за мяжой! Такого не было, ды і быць не магло.

Дзіўны сон; бязгучны, яркі...

Я прахапіўся, схадзіў папіў вады. Доўга глядзеў у вакно на начны Менск, на Купалаўскі сквер, на выхапленую і абмаляваную пра-жэктарамі бронзавую постаць Купалы з кійком і аперэтакнай рукой на сэрцы...

На прастытутак, якія сядзелі на тралейбусным прыпынку і чакалі, чакаюць і будуць чакаць аж пакуль не разьвіднее...

Узяў цыгарэту, зацягнуўся.

Злёненыя лічбы на гадзінніку паказвалі 3:17.

Спаць не хацелася.

Пра Гішпанію, Каталонію, Барселону я яму не расказваў. І ў маёй новай кватэры ён ня быў, хоць абяцаў, распытваў, што да чаго, колькі, дзе. Я маляваў план, тлумачыў, што дзе стаіць, што перарабіў, і колькі гэта каштавала. Сумы, асабліва бацькам, я звычайна вымаўляю ась-цярожна...

Ён казаў, што зімой абавязкова прыедзе. Я ж абяцаў паказаць тады фотакарткі і кіно пра свае штогодныя вандроўкі на бераг Міжземнага мора. Абяцаў, абяцаў, але так і не склалася, не атрымалася, не зрас-лося — адным словам, не пасьпеў.

Для яго, што Барселона, што Парыж, ці Лондан, што Рым, што Токіо з Пекінам — далёка-далёка, недасягальна...

Зразумела, экран каляровага тэлевізара — дзірка, праз якую можна ўбачыць далёкі сьвет. Але экран — шкло, хоць і празрыстае. А яму б, ведаю было цікава адчуць смак марской вады і водар паветра, га-рачыню высокага паўднёвага сонца, дакрануцца да цыратавага камля платана, белых сьценаў, пакаштаваць гішпанскага віна, піва, як лёд халоднага, пякучае гарэлкі, ежы...

Пасьля інсульту ў бацькі пачала балець галава. Яму навыпісвалі процьму розных таблетак. Ён іх глытаў, глытаў, а потым кінуў, быц-цам іх няма. Вынайшаў свой сродак змаганьня з надакучлівым болем, і як палічыў — найлепшы з усіх існуючых. Ён пачаў піць каву. Па ўласна распрацаваным графіку. А вось паліць так і ня кінуў амаль да апошніх дзён жыцьця. У любові да кавы і цыгарэтаў мы з ім, як і ў шмат чым яшчэ цалкам супадаем.

Кава і цыгарэты...

У Барселоне яму было б добра.

Там моцная і духмяная кава на кожным кроку, процьма самых розных цыгарэтаў, папіросаў, тытуню любых гатункаў: ад сьветлага, як пясок, да амаль чорнага, як ноч, доўгіх і кароткіх, тонкіх і таўстых цыгараў. І ўсё гэта можна паліць дзе і калі заўгодна, амаль паўсюль, а ня толькі там, дзе дазволена.

Каву бацька піў пяць разоў на суткі. За два тыдні сыходзіла тры стракатыя кансароўкі. Я прывозіў розную: змолатую, у зернях, распушчальную, дарагую і танную, нямецкую, калумбійскую, польскую, індыйскую... Ён зрабіў выбар, спыніўся на бразільскай, распушчальнай, палічыў, што гэтая кава лепей за іншыя ратуе ад болю. На вялікі кубак сыпаў пяць лыжачак з добрым верхам і столькі ж цукру. Заліваў кіпенем і павольна разьмешваў. Потым рабіў колькі глыткоў і пачынаў скручваць цыгарку. Ад крамных цыгарэтаў і папіросаў ён адмовіўся гадоў шэсьць таму.

Сам навучыўся вырошчваць, сушыць, рэзаць і правільна захоўваць табаку. Пасьля яго застаўся цэлы мех тытуню — моцнага неверагодна, ад слабенькай зацяжкі перахоплівае дыханьне, зацінае горла, і, як на мой густ, то сьмярдзючага. Але тут нашыя густы не супадалі.

Мама расказвала, што за колькі дзён да сьмерці, а можа нават за тыдзень, бацька быў зусім слабы, ён папрасіў яе скруціць цыгарку. Яна круціла, круціла, тытунь сыпаўся, папера разгортвалася, цыгарка развальвалася... Бацька пасьміхнуўся і махнуў рукой. Прашаптаў, каб кінула марны занятак. Я да нясьцерпнага болю ў сэрцы адчуваю, як яму хацелася зацягнуцца, глынуць горкага дыму, адчуць сябе ранейшым, дужым...

Шкадую, што мяне на той час не было побач.

Першы і апошні глыток кавы, як першая і апошняя зацяжка цыгарэты — самыя смачныя.

Позьні вечар. Задушлівая сьпёка. Іду па праменадзе да гатэльнай штучнай прахалоды. Мой, да гэтага выдатны, настрой, калі на душы было пуста, лёгка і сьветла, сапсаваў афіцыянт. Разам з попелніцай зьнёс філіжанку з апошнім глытком кавы. Я яго разумею, ён хацеў як лепш...

... а мяне агарнуў сум. Такое бывае пад блізкімі паўднёвымі зорамі. Ня хочацца піць, бо разумееш, што алкаголь ад суму не пазбавіць, не ўратуе.

Надакучвала ісьці — спыняўся, глядзеў на рыбакоў, якія павыносілі на пляж з блізкіх да берагу вілаў пластыкавыя сталы і крэслы, пазакідалі, а потым паўстаўлялі ў мокры пясок шыкоўныя вуды, і сядзяць, смокчуць віно, слухаюць радыёпрыёмнікі.

Чакаюць разьняволеныя каталонскія рыбакі, калі рыба схопіць кру-

чок з ракаўкай-слімаком, заглыне і вуда сутаргова закалоціцца, затрымціць, зазьвініць бліскучая нітка, і з яе сыпануцца кропелькі салёнай вады, а вудзільна сагнецца ў бок ціхага начнога мора, катушка нярвова захрубасьціць...

Рыба ня бралася...

Нясьцерпна захацелася пачуць родны голас. Тэлефоны і сьметніцы ў маленькіх курортных гарадках — паўсюль, ці не на кожным скрыжаваньні.

Падыходжу да першага таксафону пад пластыкавым купалам. Пачынаю спрабаваць прабіцца праз голас робата-гішпанца і праз доўгія гудкі да Менску.

Аблом! Тэлефон адключаны: зразумела — дачка сьпіць.

Набіраю нумар бацькоў. Упэўнены, што не атрымаецца. Касьцюкоўка — гэта ня Менск, нават ня Гомель. Ведаю, што позна, розьніца ў дзеве гадзіны. Позна, але палец ціскае зграбныя металічныя кнопкі з лічбамі.

Гудок... Гудок... Гудок...

І раптам бацькаў голас — “Алё?”.

Голас гучыць зусім побач. Нават палохаюся ад нечаканасьці.

Зрываюся на крык.

— Алё, алё! Тата, гэта я!

— Ты, а што здарылася?

— Нічога... — супакойваюся. Чую, як першая манета загрымела ў нетры тэлефона.

— Я ў Гішпаніі.

— Дзе?

— Побач з Барселонай...

— У Гішпаніі, а я думаў ты — з дому і нешта здарылася.

Рэха апярэджае словы, накладаецца на бацькаў голас. Ён тлумаць, што мама паехала да сястры, а ён ня сьпіць яшчэ таму, што сёньня ўдзень выдралі зуб, прычым няўдала. Зуб, які выдралі, працягвае балець, вось ён і сядзіць, пакутуе, паліць...

Пасьля маіх пытанняў і прапановы схадзіць у бальніцу, дадае, што заўтра з раніцы абавязкова пойдзе да стаматолага. Разважае, што там, відаць, застаўся аскепак кораня...

Даведваюся, што ўвечары была сапраўдная залева, а цяпер ціха і цёпла.

Манеткі зьнікаюць адна за адной. Гудкі. Вешаю слухаўку.

На душы сьветла і ціха.

Іду да гатэлю. На рыбакоў не гляджу. Уяўляю, як бацька ўздзявае акуллары, падыходзіць да палітычнай карты ў перадпакоі, павольна вядзе пальцам па склізкай паперы ад Менску да Барселоны. Ён заўсёды цікавіўся палітыкай і паказваў, расказваў мне малому, дзе якая краіна.

Тады, на праменадзе, пад нізкімі сузор’ямі-крыжамі паўднёвага неба, мне і ў галаву не магло прыйсьці, што з выдранага зуба пачнуцца яго пакуты, пачнецца невылечная хвароба, імя якой — рак.

Адно, у чым я быў упэўнены, і ні хвіліны не сумняваўся, да доктара бацька, хоць і абяцаў, ня пойдзе. Будзе крывіцца, паліць і трываць да апошняга.

І яшчэ, я ведаў напэўна, гадзінаў у пяць, на сьвітаньні, ён паг’е кавы, салодкай-салодкай, выпаліць уласна зробленую горкую цыгарку...

Сыйдзе з пятага паверху. Вынясе з сутарэньняў свой ровар. Прышпіліць драўлянай прышчэпкай калашыну і паедзе на агарод, на грады, дзе працы, асабліва напрыканцы лета — мора.

*Гэта ён — тата...
На дарослым ровары
Езьдзіць навучыў.*

У Гатычным квартале Барселоны, недалёка ад порту, стомлены блуканьнем па вузенькіх брукаваных вулачках і завулках-дварах, зайшоў у бар. Цяжкія, срэбна-шэрыя, патрэсканыя дзьверы з каламутным шклом, жалезная ручка, адкаваная каталонскім кавалём напрыканцы пазамінулага стагоддзя. Уваходжу, вітаюся. Мае “Ола!” застаецца без адказу. Тры каменныя прыступкі ўніз. Адразу каля дзьвярэй — барная стойка з мармуровай, у павуце расколінаў, плітой. Уражаньне, самае першае — гэтую пліту скралі з могілак, а надпісы зьбілі... Мураваныя сыцены, з якіх аблушчылася фарба, іржавыя ланцугі, колькі якароў, компас, медны звон і розная, зьвязаная з морам і караблямі, драбязя. Адным словам, усё сапраўднае і старое-старое.

Гэты барчык я ня здолеў знайсці ні на другі, ні на трэці год. Маленькі барчык. А згадваю яго вось чаму. Блямкнуў, відаць, ад скразняку, медны звон пад нізкай стольлю. Блямкнуў ціха, прыглушана, я яшчэ падумаў, што павук абгарнуў яго сівой павутой. Я сеў на высокае, не скрануць, крэсла да стойкі. Падсунуў да сябе попельніцу з караблікам, адлітым на донцы.

Пачаў аглядацца. У куце пад акном сядзеў стары гішпанец. Такі стары, што сваёй нерухомасьцю нагадваў манекен-скульптуру. Працаваў вентылятар, хвалі паветра варушылі рэдкія валасы...

Драпезны профіль, бронзавая зморшчаная скура.

Стары павярнуўся да мяне.

Ярка сінія вочы! Ярка сінія, а не блакітныя, валошкавыя — сінія, і ўсё! Такія, як марская вада, калі глядзіш на мора сонечным днём з высокага месца, з гары, са стромы...

Гішпанец міргнуў і перавёў позірк на сваю чарку. Потым падняў правую руку, счарнелую, ссохлую ад пражытых гадоў і пякучага

сонца. На сярэднім пальцы бліснуў цяжкі залаты пярсцёнак з чорным агатам, а потым стары апусціў руку на стойку. Мне падалося, што яна ўпала. Пярсцёнак звонка цокнуў. Рэзкі гук у нечым падобны на той, як разбіваецца аб кафляную падлогу крута зваранае яйка. Пальцы старога знайшлі чарку.

На гук з’явілася круглатварая, маладзенькая дзяўчына з перафарбаванымі з чорнага ў саламяны колер валасамі. Яна вынырнула з цемры нізенькіх дзвярэй, якія хаваліся пад паліцай, шчыльна запоўненай бутэлькамі.

У чарку паліўся напой з рэзкім пахам лімону і сьпірту. Выраз твару “гішпанскага канкістадора”, які захаваўся, дажыў да трэцяга тысячагоддзя, не загінуў, не патануў, не памёр з голаду і не сканаў у пакутах ад трапічных хваробаў Паўднёвай Амерыкі, застаўся нязменным. Тая ж адсутнасць і недатыкальнасць, тая ж, усё тая ж пагарда, уласцівая захопнікам і пераможцам. Можа адно вочы крыху пацямнелі.

У іх з’явілася глыбіня акіяну.

Бліснуў пярсцёнак, бронзавая рука з чаркай спынілася перад бяззубым ротам.

Дзіўна, круглатварая бармэнка не разумела па-ангельску, не разумела яна і па-гішпанску, відаць, была з каталонскае вёсачкі. Але неяк дамовіліся, паразумеліся...

Я піў каву, паліў і глядзеў на старога гішпанца...

Абрыс ягонаў постаці, непадуладнай разбуральнаму часу, профіль, як з манеты, урачыстыя рухі, механічна-будзёныя і адначасова рытуальныя, залаты пярсцёнак з чорным агатам, дым цыгарэты ў касцяным мундштуку, кава ў шклянцы... Сваім у барах і кавярнях каву падаюць толькі ў шкляным посудзе, у чарачках, падобных да нашых стограмавікаў.

Гішпанец з ярка сінімі вачыма...

Гэты барчык, занядбаны, партовы, абсалютна не разьлічаны на турыстаў, бяззубы дзед, скульптурны, як рэльеф на магільнай пліце — дазволілі адчуць Гішпанію, Барселону, нораў вандроўнікаў-захопнікаў, доўгую вялікую гісторыю краіны на беразе мора — убацьць, запомніць, дакрануцца...

У бацькі былі сінія вочы. Не блакітныя, не валошкавыя, а сінія! Такія, як мора, як вада ў калюгах сонечным восеньскім днём...

У Гішпаніі смачнае піва. Там ёсць рознае: нямецкае, ірландскае, дацкае, мексіканскае, амерыканскае, адным словам, на любы густ, назваў і гатункаў не пералічыць. Я каштаваў рознае, але ўпадабаў мясцовае “Эстрэла” — яно ёсць паўсюль: на пляжах, пад чаратовымі парасонамі, у маленькіх гарадках і вёсачках, на чыгуначных станцыях, у метро, на цэнтральных вуліцах у кафэ, у барах, у рэстаранах.

Смачнае лёгкае піва “Эстрэла”. Да Барселоны я піва ня піў, не падабалася, не разумеў смаку. А бацька піва любіў. Прыносіў, сядаў пад акном, на сваё месца, на драўлянае крэсла, зробленае яшчэ дзедам, і піў проста з рыльца.

Заўсёды прапаноўваў мне, а я заўсёды адмаўляўся...

Апошнія тыдні жыцця бацька ня мог глытаць. Пухліна, якую апраменьвалі, распаўзлася і з роту перайшла ў горла. Зубы-пратэзы ён зняў яшчэ раней і таму выглядаў нязвыкла, састарэла... Ён адмаўляўся ад любой ежы, што толькі ні гатавала і ні прапаноўвала мама.

Яму захацелася піва. Мама хуценька схадзіла ў краму, прынесла. Ён піў яго з лыжачкі, выпіў за дзень бутэльку. А потым і ад піва адмовіўся...

Я палюбіў піва ў Барселоне, там яго піць прыемна. Гэты занятак не напружае. Сядзіш на якой-небудзь віа, пад парасонам, у зручным крэсьле і пацягваеш няспешна прахалодны, залацісты смак. П’еш і разглядаеш тое, што перад вачамі. А выява змяняецца штохвілінна.

*Бацькавы: кепка,
шалік, паліто... Яшчэ
пахнуць тытунём.*

Свой самы лепшы, самы дарагі бярэт я набыў у маленькай краме, на скрыжаваньні вулачак, усё таго ж прапахлага цвільлю і тынкам Гатычнага кварталу. Утульная крама з металічнымі ралетамі на вокнах і дзвярах.

На сіесту, а сіеста доўжыцца з адзінаццатай гадзіны да шаснаццатай, яна заўсёды зачыняецца. Гішпанцы любяць і ўмеюць адпачываць. Гаспадар крамы, я мяркую, баск — бо мой чорны бярэт баскі. З сярэдзіны вішнёвы шоўк і чырвоная з золатам лэйба, якая і сьведчыць пра паходжаньне бярэта. Гандляр ветлівы, але не нахабны, не настырны. Пасьля таго як я зайшоў і павітаўся, ён зачыніў дзверы на замок. Мяне, турыста з далёкай, невядомай для яго зямлі, такія дзеянні насыцярожылі. Не напалохалі, бо я ня надта палахлівы, а менавіта насыцярожылі і здзівілі. Потым я ўсё зразумеў. Гандляр глядзеў на мяне, а я на яго. У краме пасьля трыццаціградуснай сьпёкі і таптаньня па ўласным цені, прахалодна...

Азіраюся, аглядаюся — бачу вітрыны з чорнымі бярэтамі, паказваю пальцам, спрабую тлумачыць адразу на трох мовах. Гладкапаголены чарнявы і спрытны баск ківае — вочы блішчаць. Гучыць: “Сі, сі!” Але ён не здымае з вітрыны жаданы бярэт, а хапае мяне за руку і вядзе да стала, на якім паверх цыратавай стужкі-метру ляжыць вялікі драўляны цыркуль. Гандляр мерае маю галаву жоўтым лакавым цыркулем, а по-

тым стужкай, і здзіўлена цокае языком. Здзіўленьне і ў яго зялёных вачах. Перамервае па другім разе, пасьміхаецца, але ня здзекліва, а прызна. На хвіліну зьнікае, каб зьявіцца з высокай кардонкай. Урачыста ставіць яе на стол, падымае накрыўку. Кардонка поўная чорных бярэтаў. Мне ён паказвае, дэманструе верхні і адкладае яго на цыркуль. Другі, пяты... Нарэшце гандляр падае, ці не прадапошні, з кардонкі. Ён трымае яго на руках, як талерку, разгорнутую кнігу, птушку. Прымерваю перад люстэркамі ў лакараваных рамах. “Сі!”, — кажу задаволена. “Сі! Сі!”, — ня менш задаволена адказвае баск.

Мы з ім амаль сябры. Мы за суверэнітэт і незалежнасьць сваёй зямлі. Ён — горнае, я — балотна-лясной. “Ес! Гут! Добра!”, — кажу задаволена. Баск ківае, сьмяецца. Пальцы сьціскаюцца ў кулакі. Ес! Гут! Сі! Я паказваю кулак. Мы паразумеліся. А ўсё таму, што я набыў у маленькай краме на скрыжаваньні вуліцаў не каўбойскі капялюш, не каланізатарскую панамку колеру хакі, не самбрэра, не саламяны камбаджыйскі брыль, не бейсболку з ангельскім лэйблам, ці амерыканскім пасяста-зорным сьцяжком, не турэцкую фэску, ні габрэйскую ярмолку, а чорны баскі бярэт — просты і дасканалы. І бярэт яго баскае зямлі мне да твару, і гандляр-баск адчувае, што яго бярэт мне падабаецца...

Я разьлічваюся за набытак. Мы паказваем адзін аднаму кулакі — на разьвітаньне, на ўдачу. Ён адчыняе замок, глядзіць мне ўсьлед.

Мой цень зьмяніўся. Мне здаецца, што і сутнасьць мая стала іншай. Адчуваю сябе вольным і дужым. Іду вузкай вулачкай, збочваю, зноў шыбую, сьпяшаюся да мора, там у мяне сустрэча. Вуліца стала такой вузкай, што цыратавага метра было б зашмат, зусім цесна.

Вялізны мурын-бамбіза з магнітафонам на плячы ідзе насустрач. Не разьмінуцца. Да нігера-бамбізы крокаў дзесяць. Грыміць музыка, аглушальна грукочуць афрыканскія тамтамы. Нігер раптам зьнікае, як пад зямлю правальваецца. Ён уплішчыўся ў глыбокі дзьвярны праём, уплішчыўся разам са сваёй музыкай. Праходжу. Кулакі расьціскаюцца.

Папраўляю бярэт...

На другі год я тры разы падыходзіў да любімае крамкі, але яна была зачыненая. Сталёвыя ралеты закрывалі вокны-вітрыны.

І ня дзіва... Барселона, Мадрыд, ды ўся Гішпанія тымі днямі мітынгавалі. Вялізныя, шматтысячныя дэманстрацыі плылі па вуліцах, віравалі на плошчах. На грудзях дэманстрантаў — блакітныя стужкі. Гішпанія абуралася з дзеяньняў баскіх тэрарыстаў. Баскі ўзрывалі, палілі прыгожыя машыны, бралі закладнікаў — патрабавалі суверэнітэт. Мітынгі з дэманстрацыямі запаўнялі тэлевізійны эфір, з іх пачыналіся навіны, і па сто разоў, па розных праграмах паказвалі вялізныя натоўпы і партрэты закладнікаў.

Той год я не набыў сабе новы берэт. А ўсе свае кепкі раньняй вясной завёз бацьку. Яму падабаліся кепкі. Колькі памятаю — кепка пры ім, вясной, улетку, восеньню. У кепцы хадзіў і яго бацька — мой дзед. Кепкі — у нас сямейнае, і калі б ня той баскі бярэт, я і сёньня насіў бы шэрую кепку.

Калі я быў маладзейшы, бацька аддаваў мне свае кашулі, пінжакі, гальштукі. А вось абутак не. І не таму, што шкадаваў, а проста ў яго памер меншы.

А калі я хацеў зрабіць яму падарунак, то звычайна купляў пальчаткі, або чаравікі. Пальчаткі амаль заўсёды губляліся, зьнікалі. Калі па адной, а калі парай. І аднойчы ён сказаў, каб я не прывозіў пальчаткі, бо яны ў яго не жывуць, некуды зьнікаюць, а маці тады сварыцца, кажа, што ён не беражэ сынавы падарункі.

А чаравікі ж не губляюцца аніколі...

У чорных лёгкіх і прыгожых чаравіках, якія мінулым годам я прывёз яму ў падарунак, у якіх ён ні разу не прайшоў па вуліцы, тату і пахавалі.

Пра Гішпанію і Барселону, пра сіняе Міжземнае мора і парослыя нізкім, рэдкім лесам шэрыя горы, пра дарогі ўздоўж берагу, на якіх забаронена спыняцца, і таму дзівіцца бясконцай панарамай даводзіцца, калі імчыш на вялікай хуткасьці...

Я расказваў сябрам, сваякам, суседзям, былым і новым, карацей кажучы ўсім, хто бачыў і хто ня бачыў Каталонію.

Згадваў сьвяты-фэсты, калі, зачыняюцца ўсе да адной крамы, калі немагчыма памяняць даляры на песеты, калі на вуліцах граюць музыкі, а людзі сьпяваюць, танчаць і п'юць маладое віно...

Расказваў пра вэнджанае мяса — хамон, пра сыр, крэветкі, з якімі добра п'ецца піва, пра вялізных крабаў і кальмараў, гумова-сьлізкіх, пра розную рыбу, выкладзенную на кавалкі лёду...

Пра доўгі, краю не відаць, шырокі пляж, пра цёмназялёныя кедры і пра фінікі, якія падаюць з пальмаў пад ногі...

Пра вілы, пабудаваныя франкіскімі палкоўнікамі і генераламі, пра чаратовыя балоты ўздоўж берагу мора пад старажытнай Тарагонай, у якіх гібелі легіёны Македонскага...

Пра тунэлі, прабітыя ў гарах. Заязджаеш — і праваліўся ў ноч, у сон, а вочы пры гэтым застаюцца шырока адкрытымі...

Пра кляштары на даляглядзе, пра маленькія замкі, пра вінаграднікі на кожным прыдатным кавалачку зямлі... Пра заводскія мікрараёны, шматпавярховікі, шэрыя і занядбалыя, на гаўбцах якіх панавешана зьлінялых апранахаў...

А яшчэ пра сьмярдзючага жабрака-валацугу ў вагоне шыкоўнае электрычкі, якому вымушаны даваць грошы, каб ён не стаяў побач, а як мага хутчэй сышоў прэч... Пра залатыя ўпрыгожаньні, без якіх

гішпанец — не гішпанец: ланцужкі, бранзалеты, пярсцёнкі зіхацяць на мажных кабетах і маладзенькіх дзяўчатах, на чыноўніках у чорных стройчыках, на гандлярах, на паліцыянтах і кіроўцах таксовак...

А яшчэ каталонцы любяць сьпяваць у вагонах метро і доўгіх падземных, гарачных, як пекла, пераходах. Бачыў чыноўніка ў чырвоным матацыклетным шаломе — ён стаяў побач з матаролерам, чакаў дзяўчыну і гучна сьпяваў. Паліцыянт спыніўся побач. На два галасы яны прасьпявалі куплет. Паліцыянт сышоў, але пры гэтым працягваў на-свівстваць мелодыю...

Пра вялізны, колеру сьвінца вайсковы карабель, які быў самым агромністым у порце. Памятаю нумар яго — 117. Белыя лічбы на шэрым баку. Агромністы карабель — маўклівы, як прывід, і побач сноўдаюць на хвалях, хістаюцца-пагойдваюцца маленькія стракатыя ад сьцяжкоў яхтакі...

Пра непрыгожых гішпанскіх жанчын і на зайздрасць дагледжаных дзяцей...

Пра, пра, пра...

Мастака-будаўніка-архітэктара-вар'ята Антонія Гаўдзі, які зрабіў з Барселоны БАРСЕЛОНУ... Пра Саграду з крыжамі-зорамі на вежах. Вежы Сабора па вечарах ззяюць, і відаць іх ад усюль, бо яны — неад'емная частка каталонскае сталіцы, яе блакітна-ружовага краявіду. З чым іх параўнаць? А ні з чым, яны самі па сабе... Трымаюць засмужанае неба і трымцяць, зіхацяць, плывуць вузкімі ветразямі на даля-глядзе... Пра бетонныя лавы і гнутае, нібыта ветрам, ці плыньню ракі, жалеза кратаў і агароджаў — ліхтары Гаўдзі, лавы Гаўдзі на віа Грацыя...

Пра, пра, пра...

Дом на гары, фундацыю Хуана Міро. Карціны ў пакоях-залах, без іх не зразумееш Гішпанію, як без іерогліфаў Кітай, ці Японію. Агромністыя цяжкія габелены, скульптуры з пазелянелай бронзы з драўлянымі ўстаўкамі, да якіх цягне дакрануцца рукой, паглядзіць, як плячо любімай жанчыны...

Пра Пабла Пікаса і яго музей, дзе жывуць інфранты...

Пра фокусніка Сальвадора Далі і яго дом...

Мне хапала, для адчування паўнаты жыцця, гораду: вірлівага і стрыманага, сьвяточнага і трагічнага, стракатага і шэрага, працятага сонцам і змрочнага. У музеі я заходзіў, каб пасядзець у прахалоднай цішыні, каб адпачыць і перавесці дух... Карціны, скульптуры, малюнкi я ведаў, бачыў, калі гартаў альбомы, і, насамрэч, на сценах залаў, яны не надта здзіўлялі. Менавіта такімі я іх уяўляў.

У Барселоне мастацтва паўсюль, толькі глядзі. Спыніўся на вуліцы — зазірні ў адчыненае вакно, ці дзьверы. Можаш убачыць расьпісаную дзвесьце гадоў таму высокую столь: анёлы, аблокi,

птушкі, ці краявід у цяжкой раме з абшарпанай пазалотай, ці гатычны кандэлябр з тонкімі пальцамі-сьвечкамі. Мне падабаецца зазіраць у вокны. Іншаземцам гэта даруюць. Што з іх возьмеш? Сёньня яны ёсьць, а заўтра будуць далёка-далёка...

Адночы я сядзеў за кубачкам кавы, пад вялізнымі платанамі. З дрэваў сыпалася лістота, гарачы вецер гнаў яе па вуліцы, і лістота шапацела, трымцела шаргацела. Я заплюшчыў вочы, схаваныя за шкельцамі цёмных акулераў, сьцішыўся. Мне падалося, што вакол хутка перагортваюцца кніжныя старонкі. Сотні старонак, тысячы, мільёны...

Пахла восеньню. Не нашай беларускай, у якой вільготны пах блізкага дажджу, грыбоў, вады і пакуль яшчэ амаль зялёнага лісьця, а сухой і гарачай, з каменным пылам і водарам тытуню, з вострым пахам парфумы і сьвежай анілінавай фарбы.

Калі я зняў акулера, то ўбачыў маладую дзяўчыну...

Чорная доўгая бліскучая спадніца, бурштынавая кашуля без каўняра. Чорныя, неверагодна густыя, як навальнічная хмара, валасы, мармурова-малочны твар. Дзяўчына прайшла побач, чырвоныя вусны крывіліся, я гэта пасьпеў заўважыць...

У Гішпаніі на тысячу жанчын — прыгожая ўсяго адна — і гэтая была той адзінай з тысячы, а можа і з мільёну. Франсіска Гойя мог адпачываць з усімі сваімі аголенымі і неаголенымі Махамі. Дзяўчына — гішпанка, не цыганка, не габрэйка, а самая што ні ёсьць гішпанка. Я выхпіў з пляцака фотаапарат, ускочыў, пабег, дагнаў Барселонскую прыгажуню. Паднёс камеру да вока, прыцэліўся, схпіў яе мармуровы профіль...

Націснуў кнопку...

Фоцік загудзеў і пачаў перамотваць стужку.

А прыгажуня спынілася побач з чорна-лакавымі дзвярыма. Паставіла на калена скураны партфельчык, дастала з яго ключы, адчыніла зграбным ключыкам замок, расхінула цяжкія дзверы з вітражом... Крыўдна, але яна нават не зірнула на мяне — незнаёмца з чорнай “мыльніцай” у руках, якая гудзела, гудзела, гудзела... аж пакуль не зачыніліся дзверы.

У першыя разы я фатаграфавалі бясконца і паўсюль, бывала, што за дзень сыходзіла цэлая стужка, усё падабалася, здзіўляла... А потым я перастаў здымаць, бо зразумеў марнасьць гэтага занятку. Ні фотакарткі, ні відэа аніколі ня змогуць перадаць тое, што бачыш. Фотаздымкі спыняюць імгненьні, а горад, Барселона — жыве, рухаецца, дыхае...

Лепш проста глядзець і ўсмоктваць уражаньні, запамінаць дэталі, сачыць за сонечным промнем на баракальным карнізе сабору, за хісткім адлюстраваньнем сьпічастых вежаў у вадзе, за лёгкімі

крокамі цыбатага падлетка па парэнчыне акведуку часоў Рымскай імперыі ў Тарагоне, за яго срэбным калматым сабакам на доўгім бліскучым лан-цужку...

Назіраць за старымі гішпанцамі ў шэрых кепках і белых кашулях, якія сядзяць у вулічнай кавярні, п'юць кальвадос і сочаць праз сіняваты дым сваіх цыгарэтаў, які спывае, знікае разам са зменлівым на-тоўпам замежных турыстаў...

А можна стаяць або сядзець на прамінадзе, слухаць усхліпы і шэпт мора, цікаваць за геямі, якіх на пляжы процьма, якія мілуюцца бессаромна, лашчаць адзін аднога, а потым ідуць да мора, каб зайсьці ў салёную ваду і там стаяць, абдымацца і глядзець на далагляд...

Гішпанцы, калі і здзіўляюцца нечаму, то не сьпяшаюцца сваё здзіўленьне паказваць.

Кожны раз, калі бываю ў Гішпаніі, абавязкова прыходжу ў Барселонскі порт. І ня дзеля таго, каб зрабіць колькі здымкаў “на доўгую памяць”, на фоне караблёў, каралеўскага палаца, помніка Хрыстафору Калумбу...

Прыходжу, каб прайсьціся па мосьце, пасядзець на лаве, выпаліць цыгарэту і ўбачыць, як адплываюць яхты і караблі, каб адчуць, як павольна цячэ час. Цячэ, адыходзіць, як тыя караблі, але ў адрозьненьне ад іх, не вяртаецца...

А яшчэ для таго, каб падзівіцца на рыб, якія ўспыхваюць срэбнай лускай у сонечных промнях, плаваюць проста тут, пад мостам, пад нагамі, побач з бетоннай набярэжнай. Я заўсёды кідаю ў мора колькі манетак. Заўсёды — бо прагна жадаю, хачу спадзявацца, спадзяюся абавязкова вярнуцца ў гэты горад. Манеткі ляцяць, зырка ўспыхваюць у блакітна-зялёнай вадзе, а вялікія рыбы імкліва хапаюць іх, глытаюць...

Гішпанскія манеты: з дзірачкамі і проста круглыя, з выявамі, архітэктурных помнікаў, спартоўцаў, караля Хуана Карласа...

Манеты з дзірачкамі...

Калі труну з бацькам апусьцілі ў дол, калі мама на імгненьне знерухомела, падняла вочы да хмарнага (вось-вось ізноў пойдзе дождж) неба, я дастаў з кішэні партманетку, выкалаціў у далонь гішпанскія песеты і сыпануў іх на вечка труны...

Зьбягаў, сьцякаў, абсыпаўся струменьчыкамі залаты жвір, згасалі зырккі манеткі...

Зьніклі, пераўтварыліся ў еўра гішпанскія манеты, а беларускіх і так даўно няма...

Няхай з ім там — будуць песеты, прывезеныя на вясковыя могількі
з берагоў Міжземнага мора, з Барселоны, у якой ён ня быў аніколі і
пра якую я не паспеў яму расказаць.

*На тым беразе:
лодка, вогнішча, бацька.
На тым беразе...*

Менск, кастрычнік, 2002

